

**KÜRESEL POLİTİK SİSTEMDE LİDERLİK:
GEORGE MODELSKİ VE DÜNYA POLİTİKASINDA
UZUN DÖNGÜLER**

*Samet YILMAZ**

Makale Geliş Tarihi-Received: 10.01.2017
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 08.11.2017

ÖZ

Sistemik yaklaşım veyahut teoriler, hem doğa bilimlerinde hem de sosyal bilimlerde kullanılan, bütünü anlamaya yönelik önermeler bütünüdür. Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde bütünü anlamaya yönelik yaklaşım veyahut teoriler, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya konmaya başlamıştır. Bu çerçevede disiplinde çeşitli ekoller veyahut paradigmlar içerisinde, farklı değişkenlerin referans alındığı, bütünü anlamaya yönelik sistemik yaklaşım veyahut teoriler geliştirilmiştir. Politik, toplumsal ve ekonomik süreçleri makro ölçekli ve bütüncül bir çerçevede açıklamaya çalışan yaklaşımlardan biri de dünya sistemi yaklaşımlarıdır. Dünya sistemi yaklaşımları, dünya ölçeğindeki süreçleri, sistemin bütünü çerçevesinde değerlendiren ve sosyoloji, tarih, ekonomi, felsefe vb. diğer alanlardan istifade eden yaklaşımlardır. Bu çalışmalar dünya ölçeğindeki süreçlerin döngüsel ritimlerini şu ya da bu değişken bağlamında açıklamaya çalışmışlardır. Dünya sistemi yaklaşımları içerisinde yer alan George Modelski'nin "Uzun Döngüler Teorisi", dünya politik süreçlerindeki liderlik ve dönüşümü modellemeye yönelik bir önermeler bütünüdür. Modelski, küresel politik sistem içerisinde bir ulus-devletin lider konuma geldiğini ve bu sürecin

277

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

* Arş. Gör., Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜBİTAK 2211-A Bursiyeri, sametyilmaz@uludag.edu.tr

döngüsel ritimlerle devam ettiğini ileri sürmektedir. Her bir döngü yeni bir ulus-devletin lider konuma gelmesini beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte Modelski'nin yaklaşımı yalnızca ulus-devletlerin liderlik olgusunu açıklamaya yönelik değildir. Zira Modelski aslında küresel politik sistemin gelişimini modellemeye çalışmıştır ki bu girişim onu uluslararası ilişkilerdeki geleneksel sistem modellerinden ayırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dünya Sistemi, George Modelski, Modern Dünya Sistemi, Küresel Politik Sistem, Ulus-Devlet.

LEADERSHIP IN GLOBAL POLITICAL SYSTEM: GEORGE MODELSKI AND LONG CYCLES IN WORLD POLITICS

ABSTRACT

Systemic approaches or theories which are aimed to comprehend wholeness of processes are used both in natural and social sciences. Such approaches or theories in international relations discipline were emerged after the Second World War. In this framework, there has been developed various approaches or theories in the discipline, using different variables. World system approaches are among those addressing political, economic and social processes on macro scale, and explaining these processes in a holistic sense. World system approaches evaluate these processes on world scale, and utilized on other fields such as sociology, history, economy and philosophy. The Long Cycles Theory of George Modelski which is one of the world system approaches addresses the leadership and transformations in world politics. Modelski claims that a nation-state becomes leader in global political system, and this process continues on cyclical rhythms. Each long cycle brings about a new leader. However, Modelski's approach is not only aiming to explain leadership in world politics but also to model development of global political system. Thus, this attempt distinguishes the long cycle theory from traditional system models in international relations.

Keywords: World System, George Modelski, Modern World System, Global Political System, Nation-State.

279

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerde sistem kavramı II. Dünya Savaşı sonrası dönemde alana dâhil olmaya başlamıştır. Bu dönemden önce politik bilim, sosyoloji ve tarih gibi alanlarda sistemik ya da yapısalcı analizler yapılırken II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan uluslararası yapı, uluslararası ilişkiler uzmanlarını sistemik modeller veyahut teoriler ortaya koymaya yöneltmiştir. Bu çerçevede David Singer, Karl Duetsch, Richard Rosecrance ve Morton Kaplan gibi isimler uluslararası politik sisteme ilişkin modeller ortaya koymaya çalışmışlardır. Özellikle Morton Kaplan'ın sistem modelleri uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde oldukça popüler bir konumda olmuştur. Bunun yanı sıra realist okul içerisinde Kenneth Waltz'un 1979 yılında yayınlanan *Theory of International Politics* adlı eseri uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde en fazla referans verilen kaynaklardan biri olmuş ve 1980 sonrası uluslararası politikaya ilişkin tartışmalar Waltz ve onun eleştirileri çerçevesinde gerçekleşmiştir. Yukarıda belirtilen isimlerin ortaya attığı yaklaşımlar daha çok devlet merkezli modeller ortaya koyarken, John Burton'ın *Dünya Toplumu* gibi devlet dışı aktörleri de analizlere dâhil eden modeller geliştirilmiştir. Bununla birlikte uluslararası sistem yaklaşımları ağırlıklı olarak devlet merkezlidir.

Politik süreçleri geniş ölçekli ve sistemik açıdan değerlendiren diğer bir yaklaşım dünya sistemi yaklaşımlarıdır. Dünya sistemi yaklaşımları, uluslararası ilişkiler alanındaki sistem yaklaşımlarından daha geniş ölçekli analizlerde bulunan, sosyoloji, tarih, ekonomi ve felsefe gibi alanlardan istifade eden yaklaşımlardır. Bu çerçevede *dünya tarihi* ya da *sosyal değişim* unsurlarına makro ölçekli önermeler ve modeller geliştirilmektedir. Bu bakımdan birincil analiz birimi dünya sisteminin bütünüdür. Ancak bu durum ulus-devlet gibi birim düzeyinde analizlerin yapılmadığı anlamına gelmemektedir. Dünya sistemi yaklaşımları birim düzeyinde de analizlerde bulunmaktadır ancak birincil analiz düzeyi sistemiktir.

Dünya sistemi yaklaşımları içerisinde önemli isimlerden biri de George Modelski ve onun *Dünya Politikasında Uzun Döngüler* (Long Cycles in World Politics) teorisidir. Dünya politikasında uzun döngüler teorisi, spesifik olarak dünya politikasının, genel olarak küresel sistemin döngüsel ritimlerini ortaya koymaya çalışan bir teoridir ve dünya sistemi yaklaşımlarının niteliklerini bünyesinde

barındırmaktadır. Çalışmada Modelski'nin dünya politikasında uzun döngüler teorisinin temel nitelikleri ortaya konacaktır. Bu çerçevede öncelikli olarak sistem yaklaşımının temel unsurları ve dünya sistemi yaklaşımlarının ortak özellikleri belirtilecektir. Devam eden kısımlarda Modelski'nin dünya politikasına getirdiği önermelerin ayırt edici karakteristikleri tanımlanacaktır.¹ Zira Modelski'nin yaklaşımı yalnızca ulus-devletlerin liderlik olgusunu açıklamaya yönelik değildir. Modelski aslında küresel politik sistemin gelişimini modellemeye çalışmıştır ki bu girişim onu uluslararası ilişkilerdeki geleneksel sistem modellerinden ayırmaktadır.

1. GENEL SİSTEMLER TEORİSİ VE SİSTEM KAVRAMI

Sistem düşüncesi endüstriyel üretimden silah sanayisine, kitle iletişimden politikaya uzanan bir yelpazede bahsi geçen bir kavramdır. Bu durumun ortaya çıkmasında özellikle teknoloji belirleyici olmuştur. Buharlı makine, otomobil ya da radyo alıcıları gibi sistemlerin ortaya çıkması, mühendislik meselesini gündelik hayat için önemli kılmıştır. Diğer yandan üretim, finans, politika ve toplum benzeri unsurlara ilişkin meseleler sistemik açıdan ele alınmaya başlanmış ve bu da bir sistem yaklaşımını gerekli hale getirmiştir (Bertalanffy, 1968: 3-5).

Sistem kavramı ve sistemin teorik bir unsur olarak analizlere dâhil edilmesi aslında oldukça eskidir. Bunun temelinde insanların olaylar arasında gizli bir bağ olduğunu varsayarak olayları birbirlerine bağlı olarak görmeleri bulunmaktadır. Örneğin Aristo, doğada metafiziksel bir hiyerarşi olduğunu ileri sürerken, daha yakın zamanlarda Hegel, sistemin parçalarının bütününe toplamından farklı olduğunu, bütünü parçaları tanımladığını ve parçaların birbirlerine bağlı olduğunu ileri sürmüştür (Skyttner, 2005: 49-50). Ancak 1950'lere kadar farklı bilim alanlarına uygulanabilecek bir genel sistemler yaklaşımının gelişme gösteremediği görülmektedir. Bu durum ortaya çıkmasında klasik (modern) bilim anlayışı belirleyici olmuştur (Köni, 2001: 6). Bilindiği üzere klasik bilim anlayışında fenomen, parçalar

¹ George Modelski'nin akademik disipline katkıları hususunda Türkçe literatürde yapılmış bir çalışma için ayrıca bakınız. Yener Kutsal Yenilmez, "George Modelski", *Savaş Kuramları*, Erhan Büyükkakıncı (Ed.), Ankara: Adres Yayınları, 2015, 714-743.

arasındaki etkileşime indirgenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin klasik fiziğin temel amacı, natürel fenomeni parçalar ya da birimler arasındaki etkileşime indirgeyerek nedenselci (ya da istatistiksel) açıdan açıklamaktır (Bertalanffy, 1950: 154). Benzer şekilde Descartes da *Yöntem Üzerine* adlı eserinde her bir sorunsalın mümkün olduğunca ayrı basit parçalara ayrılması gerektiğini ileri sürmektedir (Bertalanffy, 1972: 408). Bu anlayış bilimin (ve felsefi düşüncenin) diğer alanlarına da sirayet etmiş ve bütünü niteliğine ilişkin genel ve tüm alanlara uygulanabilir yapılar ortaya konmamıştır.

Bütüne yönelik çıkarsamalarda bulunmak ve ayrı bilim alanlarından ziyade tüm bilim dallarına uygulanabilecek bir *Genel Sistemler Teorisi* (GST) oluşturma çabaları 1930'larda başlamış ve 1950'lerde artarak devam etmiştir. Bu eğilimin ortaya çıkmasındaki temel faktör, klasik bilim anlayışının parçalara ayırdığı bilgi alanları arasında bir eş güdüm ya da izomorfik bir bağlantı kurmaktır. Bu çerçevede GST'nin temel vizyonu, farklı inceleme alanlarına uygulanabilir modeller, prensipler ve yasalar ortaya koymaktır. Buna göre çeşitli inceleme alanları vardır ancak genel anlamda farklı alanlara uygulanabilecek formülasyonlar ve modeller bulunabilir. GST'nin temel iddiası şudur: Şayet genel anlamda sisteme ilişkin sorular sorulabilirse farklı alanlara uygulanabilecek sistemik önermelere ulaşılabilir (Bertalanffy, 1968: 33-34). Başka bir deyişle GST'nin temel hedefi, farklı disiplinler arasında uygulanabilir teorik modeller ortaya koymak ve bilgiyi bir bütün olarak ele almaktır (Boulding: 1956: 197). GST'nin temel nitelikleri şu şekilde belirtilebilir: (Skyttner, 2005: 53-54)

- *Birimlerin Karşılıklı Bağımlılığı ve İlişkisi*: İlintisiz ve bağımsız unsurlar hiçbir zaman bir sistem oluşturmaz.
- *Holizm*: Holizm, tüm sistemlerin ve niteliklerinin, sistemi oluşturan parçaların toplamı olarak değil, bir bütün olarak ele alınması gerektiğini belirtir. Sistem bir bütün olarak işler ve yalnızca parçalarının nasıl işlediği anlaşılabilir şekilde ele alınamaz (Zahle, 2013: 425-428).
- *Hedefe Sahip Olma (Goal Seeking)*: Sistemik etkileşim belli bir hedefe yönelik olmalı ya da nihai bir durum ortaya çıkarmalıdır ki bu durum dengenliktir (equilibrium).
- *Girdi ve Çıktılar*: Girdiler bir sisteme dışarıdan gelen uyarıcılardır ve bu uyarıcılar sistem içerisinde belli bir süreçten geçerek çıktılara

dönüştürülür. Kapalı sistemlerde girdiler bir kere belirlenir; açık sistemlerde ise yeni ya da ek girdiler çevreden elde edilir.

- *Dönüşümcü Süreçler:* Tüm sistemler, girdileri çıktılara dönüştürmek durumundadır. Canlı (living) sistemlerde bu dönüşüm daha çok döngüsel niteliktedir.
- *Entropi:* Bu durum an itibariyle bir sistemde var olan düzensizlik ya da gelişigüzelektir (randomness). Canlı olmayan tüm sistemler düzensizliğe meyillidir. Durgunluk seviyesine ulaşıldığı ve herhangi bir olayın gerçekleşmediği aşamaya gelindiğinde maksimum entropi gerçekleşir.
- *Regülasyon:* Sistemi oluşturan ve birbirleriyle ilintili olan objeler, belli bir düzen içerisinde olmalıdır. Bu durum sistemin hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için elzemdir. Regülasyon, sapmaların düzenlenip ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Bu noktada geri bildirim etkin bir kontrol için önkoşuldur. Canlı ve varlığını sürdüren (surviving) sistemler istikrarlı bir dinamik dengesizliğe sahiptir.
- *Hiyerarşi:* Sistemler, genel olarak karmaşık (complex) sistemlerdir ve daha küçük alt-sistemlerden oluşurlar. Bu çerçevede sistem, alt-sistemlerde üst-sistemlere gittikçe daha karmaşık bir niteliğe dönüşür.
- *Denksonluluk ve Çoklusionluluk (Equifinality and Multifinality):* Söz konusu kavramlar, sosyal ya da biyolojik sistemler gibi birimler arasındaki etkileşimlerin yeni nitelikler ortaya çıkarabilme yeteneğinin olduğu açık sistemlerde, nihai çıktılarının ilksel koşulların ortaya çıkarabileceği koşullardan farklı durumlara yönelebileceğini ve bu sürecin farklı araçlarla gerçekleşebileceği belirtmektedir (Hammond, 2013: 981-982). Kapalı sistemlerde nihai aşama ilksel koşullar tarafından belirlenir. Örneğin, güneş sisteminde gezegenlerin t zamandaki konumu, t₀ zamandaki konumuna bağlıdır (Bertalanffy, 1968: 40). Açık sistemlerde ise farklı ya da benzer sonuçlar aynı ya da farklı araçlarla ortaya çıkabilir.

Yukarıda belirtilen unsurlar temelinde sistem “objeler ve onların nitelikleri arasındaki ilişkilerle birlikte olan bir objeler seti” (Hall, Fagen, 1956: 18) ya da “aralarında düzenli ilişkiler bulunan, ortak özelliklere sahip ve birinde meydana gelen değişikliğin diğerlerini de etkilediği bağımlı

değişkenler dizisi" (Arı, 2013: 399) olarak tanımlanabilir. Bir sistem, onu oluşturan unsurlardan ayrı olarak işlevlere, amaçlara, ilişkilere ve niteliklere sahiptir. Başka bir deyişle bir sistem, etkileşimde bulunan değişkenler bütünüdür ve bunlar bir araya gelerek birbirilerinin eylemlerinin etkilendiği bir bütün ortaya çıkarırlar. İnsanın dolaşım sistemi, mekanik bir motor, bir üniversitenin idari mekanizması gibi unsurlar birer sistemdir (Dougherty, 1976: 598).

Sistemler, objelere ya da birimlere, bu birimlerin çeşitli niteliklerine ve belli ilişki kalıplarına sahiptir. Sistemin objeleri ya da unsurları sistemin parçalarıdır ve bunlar çok çeşitli olabilir. Temel objeler atomlar, yıldızlar, kemikler, kaslar gibi fiziksel ya da maddi unsurlardır. Nitelikler ise objelerin özellikleridir. Örneğin atomun unsurları elektronlar, atomların enerji durumu, çekirdekdeki atomik parçaların sayısı ya da atomun ağırlığı gibi unsurlar objelerin nitelikleridir. İlişkisellik ise sistemi bir araya getiren bağdır (Hall, Fagen, 1956: 18).

Tüm sistemler genel olarak bazı ortak niteliklere sahiptir. Bu nitelikler genel ve soyut olarak şu şekilde belirtebilir (Skyttner, 2005: 50-54; Pidwirny, 2002: 61-63):

- Tüm sistemler belli ortak karakteristiklere sahiptir ve bunlar evrensel olarak uygulanabilir.
- Sistemler belli sınırlara sahiptir ve bu sınırlar dâhilinde içerde ve dışarda kalan unsurlar belirlenir.
- Sistemler realiteyi genelleştirir.
- Realitenin genelleştirilmesi soyutlamayı gerektirmektedir.
- Sistemler belli bir işlev görmektedir.
- İşlevlerin görülebilmesi için bir itici gücün (driving force) olması gerekmektedir.

2. DÜNYA SİSTEMİ YAKLAŞIMLARI

Dünya sistemi yaklaşımları, uzun erimli ve büyük ölçekli sosyal değişimi açıklamaya ve anlamaya yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Söz konusu çerçeve Immanuel Wallerstein'ın *Modern Dünya-Sistemi* teorisi ile birlikte sosyal bilimler alanında popüler hale gelmiştir

(Chase-Dunn, Grimes, 1995: 389). Ancak günümüzde dünya sistemi yaklaşımları oldukça gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Tek bir teorinin tüm alan üzerinde hâkimiyet kurduğunu ileri sürmek güçtür. Bu bakımdan tek bir dünya sistemi teorisinden ziyade, Kuhn'un kullandığı şekilde, bir dünya sistemi paradigmasından bahsetmek gerekmektedir (Hall, 1999: 2). Zira çok çeşitli alanlarda makro ölçekli analizlerin olduğu dünya sistemi önermeleri bulunmaktadır. Politik bilim ve uluslararası ilişkiler alanında George Modelski, William R. Thompson ve Karen Rasler gibi isimler sistemik etki ortaya çıkaran savaşların ve uluslararası ilişkilerin anlaşılmasında jeopolitik ve teknolojik unsurların önemine değinmişlerdir. Christian Suter ise dünya ekonomisi ve dünya finansal piyasalarındaki borç döngüleri üzerinde durmuştur. Candice Bradley, Carmella C. Moore, Michael L. Burton ve Douglas R. White ise dünya ekonomisi içerisinde kadınların rolüne ve toplumsal cinsiyetin etkisine yönelik çalışmalarda bulunmuşlardır (Hall, 1999: 2-3). Dünya sistemi yaklaşımları içerisinde konuların farklılığına rağmen genel olarak bazı ortak özelliklere sahiptirler. Bu niteliklerin hepsi bir dünya sistemi teorisi içerisinde olabileceği gibi bunlardan biri ya da birkaçı da bulunabilir.

İlk olarak bir dünya sistemi vardır. Bu sistem sosyal bir sistemdir ve şu ya da bu şekilde karşılıklı bağımlı olan politik, ekonomik ve kültürel alt-sistemlere bağlıdır (Thompson, 1983a: 8). Dünya sistemi yaklaşımları sistemi bütün olarak ele alırken tarihsel bir yöntem izlerler. Örneğin Wallerstein'a göre kapitalist modern dünya-sistemi, işlevsel ve coğrafi iş bölümüne dayanan, sosyal bir sistemdir ve 16. yüzyılda ortaya çıkmıştır (Wallerstein, 2011: 348-349). Andre Gunder Frank ve Barry K. Gills'e göre Wallerstein'ın yaklaşımı Avrupa merkezlidir ve çağdaş dünya sisteminin ortaya çıkması açısından daha insan-merkezli bir yaklaşımın ileri sürülmesi gerekmektedir. Çağdaş dünya sistemi en az 5.000 yıllık ve Avrupa ve Batı'nın bu dünya sistemi içerisindeki hâkimiyeti yalnızca yeni bir gelişmedir (Frank, Gills, 1993). Chase-Dunn ve Thomas D. Hall ise dünya sistemi yaklaşımının 10.000 yıl önceye, yani Neolitik Devrime kadar götürülmesi gerektiğini ileri sürerler (Hall, 1999: 6).

Dünya sistemi analizinin ikinci temel varsayımı, sistem içerisinde ortaya çıkan eylemlerin ya da gelişmelerin, en faydalı şekilde dünya sisteminin yapısı ve sistemin kritik süreçleri açısından ele alınabileceğidir. Dünya sistemi yaklaşımları birey, grup, ulus ya da topluluk düzeyinde yapılacak olan analizlerin yeterli açıklamalar

ortaya koyamayacağını ileri sürmektedir. Bu bakımdan etkileşim düzeyine bakılmaksızın ortaya çıkan gelişmeler, sistemik ya da yapısal bağlamda ortaya konmalıdır. Ayrıca dünya sistemi yaklaşımları, majör ekonomik, politik ya da kültürel süreçleri, düzenli ve döngüsel ritimler temelinde ortaya koymaya çalışmaktadır. Yaklaşım içerisinde döngüler konusunda çok farklı önermeler vardır ancak mutlak suretle şu ya da bu döngüye dayanmaktadır (Thompson, 1983a: 9). Örneğin Wallerstein, kapitalist modern dünya-sisteminde ortalama 40-50 yıllık *genişleme* (Kontradiëff A) ve *daralma* (Kontradiëff B) dönemleri görüldüğünü ve düşüş dönemlerinde merkezde devletler arasındaki rekabetin arttığını belirtir (Hopkins vd., 1982: 53-54). Ana akım dünya sistemi teorilerinden farklılıklar göstermekle birlikte, çağdaş devlet sistemi dâhilinde analizler yapan Charles F. Doran'ın *Güç Döngüsü* (power cycle) teorisine göre ise devletler uzun dönemde yükseliş, olgunluk ve düşüş aşamalarından geçer. Doran'a göre bu süreç kaçınılmaz olarak döngüsel olmamakla birlikte döngüsel nitelik göstermesi kuvvetle muhtemeldir (Doran, 1983).

Döngüler sosyal değişimin de temelini oluşturmaktadır. Tek bir jenerasyondan daha uzun süren döngülerin yapıları hem çok karmaşıktır hem de daimi olarak sistemin evrimi doğrultusunda gerçekleşmektedir. Sosyal bilimlerde döngüler, doğa bilimlerinden farklı olarak, sabit dönemselliklerden ziyade kendisini tekrarlayan sıralılıklardır. Uzun döngüler mekanik bir süreç değildir ancak evrilen bir sosyal sistem boyunca ilişkilerin, süreçlerin ve temaların bir tekrarıdır. Bu döngülerle birlikte dünya sistemin kendisi sadece değişmemekte aynı zamanda zaman içerisinde hem niteliksel hem de niceliksel anlamda evrilmektedir (Goldstein, 1988: 5).

Dünya sistemi yaklaşımlarının üçüncü niteliği geleneksel disiplin sınırlarını aşmasıdır. Yukarıda belirtildiği gibi dünya sistemi yaklaşımları uzun erimli ve geniş kapsamlı bir analiz çerçevesidir. Bu bakımdan antropoloji, ekonomi, politika, sosyoloji, tarih vb. birçok alana uygulanabilir niteliktedir. Dünya sistemi yaklaşımları tarih, sosyoloji, antropoloji vb. birçok disiplinden istifade etmektedir ve bu bakımdan disiplinler-arası ya da disiplinler-ötesidir. Dünya sistemi yaklaşımları sosyal, ekonomik ve politik etkileşimlerin disiplinler sınırlar içerisinde ele alınmasına karşıdır. Geleneksel disiplinler, bir analiz unsurunu ya da başlıklarını ele alıp diğerlerini dışarıda bırakmak eğiliminde olurken, dünya sistemi yaklaşımları bilgi ortaya

çıkarmak olan tüm unsurlardan istifade edebilir (Thompson, 1983a: 10).

Dördüncü olarak dünya sistemi yaklaşımları holistik bir yöntem benimserler. Dünya sistemi yaklaşımlarında tek bir analiz düzeyi vardır ki o da dünya düzeyidir. Dünya ölçeğinde var olan unsurlar ya da gelişmeler ayrı ayrı ele alınmaktan ziyade, karşılıklı ve sisteme yönelik kurucu olarak ele alınırlar (Goldstein, 1988: 2). Zaman ve mekân açısından tekil süreçlere yapılan vurgu hem kalıplaşmış ve düzenli hale gelmiş ilişkileri hem de sistemin gelişimini ve formasyonunu ortaya koymak açısından önemlidir. Örneğin kapitalist dünya-sistemi bağlamında sistem, kapitalist bir formatta ortaya çıkmış ve coğrafi olarak küresel bir niteliğe doğru evrilmiştir (Hopkins, 1982: 165). Dünya sistemi yaklaşımları hem zaman hem de mekân olarak kapsayıcı ve tekil bir sosyal eylem sistemi yaklaşımını benimserler (Hopkins vd., 1982: 54).

287

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

3. MODELSKİ VE DÜNYA POLİTİKASINDA UZUN DÖNGÜLER

Dünya politikasında uzun döngüler, küresel politik sistemin ritimlerinin çalışmasıdır. Uzun döngü kavramının temel referansı, söz konusu süreçlerin zamansal boyutudur ve bu süreçlerin zaman boyunca değişim derecesini ortaya koymaktır. Zaman üzerine odaklanılmasından ötürü uzun döngü teorisi, politik süreçlerin zaman perspektifinden ele alındığı bir yaklaşım (chronopolitics) kapsamı dâhilinde olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte uzun döngülerin temel ilgi alanının büyük ölçekli sistemler olmasından dolayı, makro politik süreçlerin zaman perspektifinden ele alındığı bir yaklaşım (chronomacropolitics) olarak anlaşılması gerekmektedir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, uzun döngüler büyük ölçekli politik sistemlerin ritimlerinin çalışmasıdır (Modelski, 1987a: 1).

Modelski kendi yaklaşımını geleneksel uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki uluslararası sistem yaklaşımlarından ayırmaktadır. O'na göre geleneksel uluslararası ilişkiler ve uluslararası sistem yaklaşımları tarihselliğe yeteri kadar ilgi göstermemektedir. Bu bakımdan geleneksel uluslararası ilişkiler, ulus-devletin ideolojisi olarak işlev gördüğü şeklinde eleştirilerle karşı karşıya kalmaktadır. Dünya politikasına sistemik açıdan yaklaşırken politik bilimden istifade edilmeli ve tarihsel bir yaklaşım benimsenmelidir (Modelski, 1972: 7-9).

Modelski'nin dünya politikası yaklaşımı geleneksel uluslararası ilişkiler ve uluslararası sistem yaklaşımlarının eksikliklerini gidermeye yönelik alternatif bir yaklaşımdır. Dünya politikası yaklaşımının çalışma alanı yeryüzü ve insandır. İnsan, tarihin çeşitli dönemlerinde karmaşık ve kapsamlı bir etkileşim ağı tesis etmiştir. Bu etkileşimler küresel politikanın temel niteliğini oluşturmaktadır. Bu çerçevede dünya politikası çalışanları için temel sorunsal nokta şunlardır: Dünya toplumu kendisini nasıl idare etmektedir? Dünya politikasını şekillendiren temel unsurlar nelerdir? Politik organizasyonların dünya toplumu ya da küresel politika üzerindeki etkisi nedir? (Modelski, 1972: 10) Bu sorular bağlamında yapılacak dünya politikası analizi hem küresel toplumun hem de dünya düzenlerinin tarihsel olarak ele alınmasını gerektirmektedir.

3.1. Toplumsal Bir Sistem Olarak Modern Dünya Sistemi

Modelski'ye göre dünya sistemi sosyal bir sistemdir ve bu bakımdan sosyal sistemlerin bağlı olduğu düzenliliklere tâbidir. Modelski kendi modelini ortaya koyarken sosyolog Talcott Parson'un sosyal sistem teorisinden istifade etmiştir. Bilindiği üzere Talcott Parson'un temel amacı çözümleyici ve sistematik olan büyük bir sosyal teori inşa etmektir. O'na göre böyle bir teori, bir eylem teorisi olmalıdır. Parson'un temel amacı aktörlerin sosyal sistemler içerisinde nasıl eylemde bulunduğu ve sosyal sistemlerin nasıl işlediğini ortaya koymaktır. O'na göre bir toplumsal sistem, fiziksel ya da çevresel bir boyuta sahip ve içerisinde çok sayıda birey-eyleyenin olduğu bir sistemdir. Birey-eyleyenlerin eylemlerine aracılık eden unsur ise sistemdir. Parsons, her ne kadar toplumsal sistemi bir etkileşim sistemi olarak görse de toplumsal sistemin incelenmesinde etkileşimin kendisini temel unsur olarak ele almamıştır. O, sistemin temel unsuru olarak statü-rol konseptini kullanmıştır. Bu ne eyleyenlerin bir boyutu ne de etkileşimin bir boyutudur; tersine toplumsal sistemin yapısal bir bileşkesidir (Ritzer, 2014: 472). Bu sistemde insanlar rollere göre sosyalleşir ve rolüne uygun olarak eylemde bulunur. Bu bakımdan normlar eylemlerin referans noktasıdır. İnsanlar toplumsal normlara uydukça ödüllendirilirler; aksi durumda ise cezalandırılırlar. İnsanların öğrenme kabiliyetinin olması onların sistem içerisindeki kural ve normları öğrenebilmesini sağlamaktadır. Bu durum toplumsallaşmadır. Başka bir deyişe, insanların içerisinde bulunduğu topluma adaptasyonudur (Erkilet, 2015: 78-79).

Parson'un toplumsal sistem çözümlemesi yalnızca yapısalcı değil aynı zamanda işlevselcidir. O'na göre toplumsal sistemler bir takım işlevleri görmek durumundadır. İlk olarak toplumsal sistemler, diğer sistemlerle uyumlu işleyecek şekilde yapılaşmalıdır. İkinci olarak toplumsal sistemin varlığını sürdürebilmesi için diğer sistemlerden gerekli desteği alması gerekir. Üçüncü olarak sistem, eyleyenlerinin gereksinimlerinin önemli bir kısmını karşılamalı ve üyelerinin yeterli katılımını elde etmelidir. Nihai olarak ise potansiyel bozucu davranışları engelleyici ya da cezalandırıcı denetim mekanizmaları olmalıdır. Toplumsallaşma ve toplumsal denetim, toplumsal sistemin dengesinin sürmesine olanak sağlayan temel mekanizmadır (Ritzer, 2014: 472-73).

Parsons'a göre herhangi bir sistemin dinginliğinin devam ettirmesi için gerekli olan unsurlar şunlardır:

1. Sistem kendi öz karakteristiğini korumalıdır.
2. Sistem çevreye uyum sağlamak durumundadır.
3. Sistem işlevlerini devam ettirmelidir.
4. Sistemin öğeleri arasında işlevsel bir uyum olmalıdır (Köni, 2001: 20-21).

Modelski, modern dünya sisteminin oldukça karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ileri sürer. Bu çerçevede Talcott Parsons'un yaklaşımını referans alarak modern dünya sisteminin farklı etkileşim düzeylerinden (dikey farklılaşma) ve çeşitli işlevsel alt-sistemlerden (yatay farklılaşma) oluştuğunu ileri sürer. Dünya sistemi içerisinde küresel, bölgesel, ulusal ve lokal düzeyde etkileşimler vardır. *Dikey farklılaşmada* eylemin gerçekleştiği düzeyler söz konusudur. Bu düzeyler analitik olarak birbirinden ayrı olsa da birbirleriyle bağlantılıdır. *Yatay farklılaşmada* ise her biri belli bir işlevi gören ekonomi, politika, toplum (societal community) ve kalıpların idamesi (pattern maintenance) gibi işlevsel alt-sistemler bulunmaktadır. Yatay farklılaşma, Modelski'nin modern dünya sisteminin işlevsel boyutunu oluşturmaktadır. Küresel ekonomi mevcut coğrafi erişim koşulları içerisinde oluşturulan networklerden ve ulus-aşırı şirketlerin dâhil olduğu kıtalar-arası ekonomik ilişkilerden oluşmaktadır. Küresel düzeydeki kalıpların idamesi ise medyayı, üniversiteleri, bilim ve öğrenme süreçlerini içermektedir. Bunlar küresel düzeydeki bilgi ve

iletişim akışını sağlayan araçlardır. Küresel toplum, küresel sistemin sosyal alt-yapısını oluşturmaktadır ve küresel sorunların çözümünde özellikle elitler arasında etkileşimi ve dayanışmayı sağlamaktadır. Modern dünya sistemi içerisinde küresel politik sistem, küresel sistemin diğer alt-sistem türleri içerisinde en önemli olanıdır ve modern dünya sistemi içerisindeki devinimin için belirleyicidir. Küresel politik sistem, küresel düzeyde kolektif eylemlerin organize edildiği ve küresel sorunlara yönelik çıktılarının oluşturulduğu işlevsel bir alandır. Bu politik sistem, liderlik için mücadele eden birimler arasındaki dönemsel ilişkilerin düzenlendiği bir networktür. Diğer politik sistemler gibi küresel politik sistem de *politika yapma* (politicking) ve *siyasalardan* (policy) oluşmaktadır. Politika yapımı liderlik için gerçekleştirilen mücadeleye işaret ederken, siyasa küresel kolektif hedeflerin gerçekleşmesine yönelik izlenecek yöntemlerden oluşmaktadır. Küresel politik sistem dünya sisteminin en üst düzeydeki politik yapısıdır. Küresel politik sistemin en üstte olmasının sebebi en kapsamlı sorunlarla ilgilenilmesidir. Bu seviyede elitler arasında etkileşim yaşanır ve bunlar tabana sirayet eder. Küresel politik sistem alt düzeydeki etkileşimleri yönlendirir. Bu bakımdan küresel politika diğer düzeydeki politikalardan ayrı tutulmalıdır. *Dünya politikası* (world politics) bir bütün olarak dünya sisteminin siyasasına işaret eden bir kavramdır (Modelski, 1987b: 8-9).

Modelski'nin dünya sistemi yaklaşımı bir eylemler bütünüdür ve bu eylemler düzen ve adaletin sağlanmasına ilişkindir. Dünya politikası dünya toplumunun düzenine ve adaletine ilişkin eylemler dizidir. Dünya toplumu içinde politikalar belli işlevler görmektedir. Bu bakımdan politika, tüm toplumlar için olduğu gibi dünya toplumu için de gereklidir. Başka bir deyişle dünya toplumu içerisinde politika, toplumsal bir sistem olan dünya sisteminde düzen ve adaletin gerçekleşmesi işlevini görmektedir. Öyle ki bu düzen ve adalet dünya toplumu için kamusal bir mal gibidir ve tüm toplumun yararındadır. Bu politikanın temelinde güç bulunmaktadır. Sistem içerisinde güce sahip olan birim, sistemin işlemlerini sağlamaktadır (Modelski, 1987b: 11-13). Nasıl ki bir toplum içerisinde ekonomi, idari hizmetler, yargı, sanat, kültürel eylemler vb. unsurlar gibi belli bir işlev görüyorsa, politika da bir toplumun düzenli ve adaletli bir şekilde işlemlerini sağlamaktadır. Dünya sistemi açısından bakıldığında Modelski, bu düzen ve adalet işlevinin iki şekilde gerçekleşebileceğini ileri sürmektedir: Organizasyonlar ve networkler. Organizasyonlar imparatorluklar, şehir devletleri, ulus-devletler ya da BM gibi

örgütlerdir. Bunların hepsi var olan sistem içerisinde düzen ve adalet üretirler. Networkler ise aktörler arasındaki karmaşık bağlantısallıktır. Bunların çıktılarını ölçmek güçtür ancak yine de düzen ve adalet üretebilirler. Networklere örnek olarak piyasalar gösterilebilir. Piyasanın istikrarlı ve düzenli bir şekilde işlemesi için sermaye sahipleri arasında bağlantılar kurulmaktadır (Modelski, 1972: 13-14).

Modelski'nin dünya sistemi yaklaşımı Parsons'un modeliyle uyumlu olarak işlevselcidir ve küreselden lokale uzanan bir ölçüde sistem işlemektedir. Bu işleyen sistemde küresel politik sistem en belirleyici süreçtir ve diğer tüm sistemler küresel politik sistemin altında ve ona bağlı olan (subordinate) sistemlerdir. Bu sistem içerisinde, sistemin işleyişinin gerçekleşmesinde en önemli aktör *dünya gücüdür* (world power). Dünya gücü, modern dünya sisteminde küresel liderlik pozisyonu dolduran, sistem içindeki en aktif ve etkin aktördür. Modelski'ye göre küresel liderlik, dünya politik sisteminde doldurulması gereken bir roldür. Diğer tüm politik sistemlerde olduğu gibi küresel politik sistemde de liderlik rolü vardır ve liderlik konumunda olan birim, küresel politikanın ihtiyacı olan hizmetleri yerine getirmektedir. Küresel politikanın gereklerine en uygun olan aktör, küresel liderlik konumunu işgal etmektedir. Bu bakımdan liderlik yalnızca bir kapasite ya da güç birikimi değildir. Liderlik, küresel politikanın işlemlerini sağlayan, sorunları belirleyen, kaynakları mobilize eden ve sorunlara çözüm getiren roldür. Küresel politik sistemde dünya gücünün yanı sıra *meydan okuyan güç* (challenger) ve diğer büyük güçler bulunmaktadır. Meydan okuyan güçler, küresel politik sistemde liderlik pozisyonuna gelmeye çalışırlar. Bu bakımdan dünya gücü ile meydan okuyan güç ya da güçler arasındaki mücadele, küresel politik sisteme devinim kazandıran önemli bir ilişki biçimidir (Modelski, 1972: 9-14).

Modern dünya sistemi içerisinde küresel politik sistemin liderliği döngüsel olarak 100 yıllık dönemler halinde bir ulus-devletten başka bir ulus-devlete geçmektedir. Ancak dünya liderliğinin uzun döngüsü, politik davranışın evrensel olarak geçerli bir yasası değildir; bundan ziyade modern dünya sisteminin kendisini tekrar eden bir karakteristiğidir. Modelski'ye göre herhangi bir dönemdeki dünya sistemi zaman ve mekân açısından ele alınmalıdır (Modelski, Morgan, 1985: 394). Bu bakımdan modern dünya sistemi zaman ve mekân açısından belli bir dönemi işaret etmektedir. Mekân olarak modern dünya sistemi okyanus ötesi bir yapı göstermekte ve modern öncesi

zamanlardaki kıtalar-arası yapıdan farklılık arz etmektedir. Zaman olarak ise 1500'lü yıllardan itibaren şekillenmeye başlamış ve 2000'lere doğru da olgunluk seviyesine yaklaşmıştır. Bunun yanı sıra yapısal olarak modern dünya sistemi orta derecede bir karmaşık sistem olarak karakterize edilebilir (Modelski, 1983: 116).

3.2. Dünya Politikasının Evrimi ve Ulus-Devlet

Modelski'ye göre küresel politik sistem içerisinde 15. yüzyılın sonundan itibaren (modern) ulus-devlet hâkim aktör konumundadır. Bunun sebebi küreselleşme yönelimli dünya sisteminde, ulus-devletin ortaya çıkan duruma daha uygun tepkiler vermesidir. Modelski, dünya sisteminin artan oranda küreselleşme yönünde evrildiğini ileri sürer. Ancak küreselleşme süreci tek değişkenli bir süreç değildir. Küreselleşme içerisinde farklı değişkenler ve süreçler vardır. Küreselleşme süreçleri ya da küresel sistem süreci kültürel, sosyal, politik ve ekonomik unsurlar açısından analitik hale getirilebilir ve her bir süreç yeni kurumsallaşmalar ortaya çıkarmaktadır (Modelski, 2000: 45). Bu çerçevede küreselleşme, küresel ekonomi, küresel politik sistem, küresel topluluğun ortaya çıkışı ve evrilen sistemin sorunlarını tanımlayan genel bir küreselleşme süreci şeklinde bölümlere ayrılabilir. Küresel ekonomi, devam eden ticari ve endüstriyel gelişim aşamalarıyla üretimde uzmanlaşmaya doğru giden bir süreçtir. Küresel politik sistem ise küresel liderlik yoluyla emperyal yayılma süreçlerinden oluşmaktadır. Küresel politik sistemde liderlik, var olan küresel sorunların çözümünün gerçekleştiği bir konumdur. Küresel topluluğun ortaya çıkışı ve gelişimi ise demokratik bir temele oturmaktadır. Bu durum "*demokratikleşme olmadan küreselleşme olmaz sloganıyla*" imlenebilir zira demokratik bir temel olmaksızın bir toplumun uzun ömürlü olması olası değildir. Tüm bu süreçler senkronizedir ve birbirlerini destekleyicidir (Modelski, 2008: 20).

Dünya politikasının evrimini sağlayan döngüsel süreçler dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlardan ilki *gündem-belirlemedir* (agenda-setting). Bu aşamada var olan düzen tanımlanır ve ortaya çıkacak olan yeni düzenin temelleri belirlenir. Bu aşama sorunların belirlenmesi aşamasıdır ve bu sorunlar hangi devletin lider konuma geleceğini göstermesi açısından önemlidir. İkinci aşama olan *koalisyon-oluşturma* (coalition-building) aşamasında ise küresel politik sistemin temel belirleyici unsurları olan dünya gücü ile ona meydan okuyan güç ya da güçler arasında bir kamplaşma ortaya çıkmaktadır. Üçüncü aşama

olan *makro-karar aşaması* (macro-decision) savaş aşamasıdır. Makro-karar, liderlik rolüne hangi aktörün geleceğinin belirlenmesi konusunda belirleyici olan aşamadır. Zira bu aşamada koalisyonlar arasında ortaya çıkacak olan küresel nitelikteki savaş, liderlik sürecini belirlemektedir. Son aşama ise *icradır* (execution). Bu aşama makro karar aşamasının icra dönemidir ve küresel savaş sonrası dönemde bu aşamaya geçilir. Bu aşama dünya gücünün belirgin hale geldiği ve sistem içerisinde gücünün sorgulanmadığı bir dönemdir. Daha kesin bir şekilde ifade etmek gerekirse küresel liderlik pozisyonundaki gücün tartışılmadığı ve kesin olduğu dönemdir. Bu aşamada dünya gücünün sistem içerisindeki etkinliği artar. Bu etkinliğin artışının temel sebebi dünya gücü konumunda olan aktörün elindeki güç yoğunlaşmasıdır (Modelski, 1999: 16-19).

293

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

Tablo 1. Dünya Politikasının Evrimi (U.D.=Uzun Döngü)

Gündem Belirleme (Küresel Sorunlar) Dönemler	Koalisyon Oluşumu	Makro-Karar (Küresel Savaş)	İcra Dünya Gücü Meydan Okuyan	
A. AVRASYA GEÇİŞİ (ÖNKOŞULLAR)				
930 Enformasyon	960 Sung Hanedanı'nın ortaya çıkışı	990 Liao ile Savaş	1020 Kuzey Sung	U.D. 1
1060 Bütünleşme	1090 Reform grupları	1120 Çin ile Savaş	1160 Güney Sung	U.D. 2
1190 Dünya İmparatorluğu?	1220 Moğol Konfederasyon u	1250 Moğolların Çin'i Fethi	1280 Cenova, Moğol İmparatorluğu	U.D. 3
1300 Ticaret, Deniz bağlantılarının oluşumu	1320 Gemicilik Bağlantıları	1350 Cenova, Moğolların bozgunu	1385 Venedik (Timur, 1405)	U.D. 4

Tablo 1. (Devamı)

B. BATI AVRUPA (KÜRESEL ÇEKİRDEK)				
1420 Keşifler	1460 Burgonya bağlantısı	1494 İtalya ve Hint Okyanusu Savaşları	1516 Portekiz İspanya	U.D. 5
1540 Entegrasyon	1560 Calvinist enternasyonaliz izm	1580 Hollanda- İspanya Savaşları	1609 Hollanda Cumhuriyeti Fransa	U.D. 6
1640 Politik Çerçeve	1660 Anglo- Hollanda İttifakı	1688 Büyük İttifak Savaşları (Augsburg Ligi Savaşları)	1714 Britanya I Fransa	U.D. 7
1740 Endüstri Devrimi	1763 Ticaret Topluluğu	1792 Devrimci/N apolyon Savaşları	1815 Britanya II Almanya	U.D. 8
C. POST-BATI AVRUPA (KÜRESEL ORGANİZASYON)				
1850 Bilgi Devrimi	1873 Anglo- Amerikan Özel İlişkisi	1914-1945 I. ve II. Dünya Savaşları	1945 ABD	U.D. 9
1973 Bütünleşme	2000 Demokratik Geçiş	2026 (Küresel savaşızsız dönem)	2050	U.D. 10
2080 Politik Çerçeve				U.D. 11

Kaynak: George Modelski, William R. Thompson, "The Long and the Short of Global Politics in the Twenty-First Century: An Evolutionary Approach". George Modelski, "From Leadership to Organization: The Evolution of Global Politics", *The Future of Global Conflict*, Volker Bornschier, Christopher Chase-Dunn (Eds.).

Küresel politik sistemin evrimi, 1000'li yıllarda Avrasya coğrafyasında başlayan ve daha sonra Batı Avrupa'da *küresel çekirdeğin* (global nucleus) oluşmasıyla ivme kazanan bir süreçtir. Modelski'ye göre küresel politik sistemin evrimi, Sung Hanedanı döneminde Asya coğrafyasıyla birlikte başlamıştır. 11. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar olan süreçte Avrasya bölgesi dünya sisteminin *aktif bölgesidir* (active zone) zira belirtilen dönemde matbaa, pusula, barut ve ateşli silah gücü gibi küresel örgütlenmeler için gerekli olan unsurlar bu bölgede ortaya çıkmıştır. Dünyanın diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında, özellikle Doğu Asya'da ortaya çıkan bu inovatif süreç, öncelikli olarak Kuzey Sung tarafından başlatılmış ve daha sonra ikinci döngüde Güney Sung tarafından devam ettirilmiştir. Ancak Çin, dışa dönük bir deniz gücü konumundayken 14. yüzyılın sonuna doğru dışa kapalı ve içe dönük bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönemde Çin coğrafyası, bir *dünya imparatorluğu* kurma hedefindeki Moğolların baskısı altında kalmıştır. Bununla birlikte, Moğollar yalnızca Çin coğrafyasında değil, Avrasya coğrafyasının diğer bölgelerinde de etkili olmuş ve küresel politik sistemin etki kapasitesi Batıya doğru genişlemiştir. Moğol Konfederasyonu'nun dağılmasında sonra Timur bölgede kısa süreyle hâkim hale gelmiştir. Ancak 13. ve 14. yüzyıllar küresel politika içerisinde sırasıyla Cenova ve Venedik şehir devletlerinin etkin olduğu dönemlerdir. Bu şehir devletleri, Akdeniz bölgesinde denizlerde hâkim konumda olmuş ve güçlü bir deniz ticaret ağı kurmuşlardır. Bu politik örgütlenmeler içerisinde Venedik, küresel bir politik gücün bölgesel bir prototipi olmuş ve küresel politikanın bir sonraki aşamasına bir köprü oluşturmuştur (Modelski, 2000: 46-48).

Ulus-devletin 15. yüzyılın sonu itibariye dünya sistemi içerisinde etkin hale gelmesi öncesinde küresel politik sistem içerisinde iki politik örgütlenme modeli etkilidir: İmparatorluklar ve şehir devletleri. Modern devletlerden önce imparatorluklar, sistem içerisinde hâkim konumda olan politik örgütlenmelerdi ve sistem içerisinde düzeni sağlayan ya da düzen üreten birimlerdi. Ancak bu yapıların coğrafi ve işlevsel etki alanları, ulus-devletle karşılaştırıldığında kısıtlıydı. Bu durumun ortaya çıkmasının en önemli sebepleri üretim sistemlerinin zayıf olması, üretimin ağırlıklı olarak tarıma dayanması, nüfuslarının görece olarak yetersiz olması, idari yapının zayıflığı ve gücün kendi ellerinde toplanmasının getirdiği atalettir. Küresel politik sistem açısından bakıldığında gücün tekeli bir şekilde toplanması, yüksek maliyetlerde düşük çıktı anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle gücün belli bir merkezde

toplanması, politik sistemin girdilere yeterli ve uygun tepkiler verememesine sebep olmuş ve böylece hem adalet hem de düzen bozulmuştur (Modelski, 1972: 31-41). Şehirler ise ulus-devletlerle benzerlikler taşımakla birlikte, *küresel erişebilirlik* (global reach) yeteneği açısından gerekli olan kapasiteyi sürdürebilecek ekonomik ve politik alt-yapıya sahip olamamıştır. Küresel bir politik örgütlenmenin bölgesel bir prototipi olan Venedik'in etkisi Akdeniz bölgesiyle sınırlı kalmıştır (Modelski, 2000: 49).

296

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

Dünya sisteminin küreselleşme süreci içerisinde ulus-devlet, modern dünya sisteminin gelişiminde oldukça belirleyici bir aşamayı temsil etmektedir. Bu dönemle birlikte modern dünya sisteminin küresel niteliğinin arttığı görülmektedir. Öncelikli olarak küresel ölçekte nüfusun artması, sistemin küresel kapasitesinin artmasında önemli bir belirleyicidir. Nüfus artışının nedensel bir şekilde sistemin küreselleşmesini ortaya çıkardığı ileri sürülmemekle birlikte, sistemin küresel kapasitesinin artmasıyla eş güdümlü olarak dünya nüfusu da artış göstermiştir (Modelski, 2000: 25-26). İkinci olarak küresel ölçekte erişebilirlik kapasitesi artmıştır. Küresel ölçekte erişebilirlik kapasitesinin artmasında deniz gücü belirleyici bir faktördür. Teknolojik gelişmelerle birlikte deniz gücünün öneminin artması, dünya toplumunun etkileşim ölçeğinin de artmasını beraberinde getirmiştir (Modelski, 1987b: 10). Üçüncü olarak sistem daha karmaşık bir nitelik almıştır. Sosyal organizasyonun ölçeğindeki artış, sosyal karmaşıklığın evrilmesiyle birlikte organizasyonun gelişimini sağlamıştır. Sistemin daha karmaşık bir konuma gelmesi, ortaya çıkan sorunlarla baş edebilme yeteneğinin artmasını sağlamıştır. Son olarak modern dünya sisteminin ortaya çıkışı, gücü tekelleştiren imparatorlukların ataletine bir tepkidir. Güç üzerinde tekel oluşturan imparatorluklarda hiyerarşinin zirvesinde olan kişi ya da zümreler, gücü kendi ellerinde biriktirmeye çalışmışlar ve bunu da daha çok askeri yollardan yapmışlardır. Bu çerçevede küreselleşme sürecinde 1500'lü yıllarla birlikte otonom yapılar ortaya çıkmıştır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, güç merkezleri çoğullaşmıştır (Modelski, 1972: 41-49).

Küresel politik sistemin evrimi Batı Avrupa tarafından ivmelenen ve daha sonra tüm küreye yayılan bir süreçtir. 1500'e kadar modern dünya politikasının karakteristiği Avrupa'da embriyo halinde bulunmaktaydı. Sistemin küresel kapasitesinin artmasıyla birlikte bu karakteristikler tüm küresel sistemin karakteristiği haline gelmiştir.

Bu karakteristiklerden ilki küresel çaptaki operasyonlara ilişkin kapasitedir. Avrupalı devletler uzun-menzilli seyahatler gerçekleştirmeye yeter dayanaklıkta ve teknolojiye askeri ve donanma gücü geliştirmişlerdir. İkincisi bağımsızlıktır. Avrupa bir imparatorluk değildi ve onun eylemleri tek bir merkez tarafından düzenlenmiyordu. Kutsal Roma İmparatorluğu, 13. yüzyıla gelindiğinde politik otoritesini kaybetmişti ve Papalık da sadece dini lider görünümündeydi. Üçüncüsü milliyetçiliktir. Avrupa içerisinde birkaç monarşi (Portekiz, İspanya, Fransa ve İngiltere), topluluklarının güçlü desteğini almayı başarabilmişti. Filizlenmekte olan milliyetçilik akımı bu monarşilerin konumlarını güçlendirdi. Ulus-devletin ortaya çıkışı da bu dönemde gözlemlenebilir bir nitelik almıştır (Modelski, 1972: 44-45). Ulus-devlet formasyonu öncelikle birkaç devlet ile başlamış ve daha sonra bu sistemin sağladığı yararlar diğer politik oluşumlara sirayet etmiştir. İlk aşamada küresel eylemler birkaç devlet tarafından başlatılmış; daha sonra ise büyük güçler arasında rekabet başlamış; üçüncü aşamada ise ulus-devlet en fazla talep edilen politik örgütlenme birimi olarak evrensel hale gelmiştir. Özellikle büyük güçler en başarılı politik örgütlenme modeli olarak ön plana çıkmış ve şehir devletleri gibi daha küçük ölçekli politik birimler için bir rol model olmuştur (Modelski, 1987b: 100).

297

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

Modelski'nin yaklaşımında dünya sisteminin evrimi bitmiş bir süreç değildir. Sistemin evriminde ulus-devletin okyanus ötesi erişim kapasitesinin arttırması kritik bir aşamadır ancak sistemin evriminde nihai bir aşama değildir. Modelski'ye göre dünya sistemi uzun dönemde evrilen bir öğrenme sürecidir. Bu süreçte dünya sistemi içerisinde küresel sorunlara daha iyi yanıt verecek bir politik örgütlenme biçimi ortaya çıkabilir ya da var olan dönüşebilir. Ancak bunun ne zaman olacağını kestirmek güçtür (Modelski, 2005: 203-204). Bu çerçeveden bakıldığında ulus-devletin dünya sistemi içerisindeki konumu zamansaldır. Ulus-devlet dünya politik sisteminin küreselleşmesinde önemli bir aşamayı temsil etmektedir ve bu aşamada politik süreçler ulusallaşmıştır. Bununla birlikte evrilen dünya sistemi içerisinde, küresel politik sistem daha karmaşık hale gelecek ve sistemin sorun çözme kapasitesi artacaktır. Bu duruma uyum sağlayan politik örgütlenme sistem içerisinde başat konuma gelecektir. Ulus-devletin orijinal formu ya dönüşüme uğrayacak ya da yeni bir politik örgütlenme modeli ortaya çıkacaktır.

3.3. Dünya Politikasının Uzun Döngüsü ve Küresel Liderlik

Modelski'nin modern dünya sistemi içerisindeki en önemli unsur dünya politikasının uzun döngüsüdür. O'na göre küresel politik süreçler dalgalanmalar gösterir ve bu dönemlerde sisteme hâkim olan bir ulus-devlet inisiyatif almaktadır. Modelski, küresel düzendeki bu dalgalanmaları *dünya liderliğinin uzun döngüleri* olarak adlandırmaktadır. Uzun döngü süreçleri dünya meselelerinde kimin üstün güç olduğunu belirlemektedir (Thompson, 1983b: 43). Bu çerçevede en basit anlamıyla uzun döngüler, küresel politik sistemin evrimi sürecinde, ortalama 100 yıllık bir süreden oluşan ve her bir uzun döngüde yeni bir dünya gücünün küresel politik sistem içerisinde hâkim hale geldiği ve süreçleri yönlendirdiği dönemlerdir. Bu sistem içerisinde 15. yüzyılın sonundan itibaren ulus-devlet sistem içerisinde hâkim hale gelmiştir. Bu bakımdan modern dünya sistemi içerisinde uzun döngüler, 100 yıllık bir dönemde bir ulus-devletin dünya gücü konumunda olduğu ve küresel politik sistemi yönlendirdiği bir dönemdir (Modelski, 1987b: 100; 1987c: 115). Bu süreç içerisinde dünya politikasının mevcut durumuna en uygun tepkileri veren ulus-devlet, sistem içerisinde başat konuma gelmekte ve sistemin işleyişinin sağlamaktadır. Ancak dünya politikasının uzun döngüsü basit bir şekilde 100 yıllık dönemler halinde bir ulus-devletin sistem içerisinde başat konuma gelmesi değildir. Dünya politikasının uzun döngüleri, spesifik olarak dünya politikasında, daha genel olarak ise dünya sisteminin küreselleşme yönünde evriminde belirleyici bir aşamalarlardır. Başka bir deyişle her bir uzun döngü, küresel politikanın evriminde bir aşamadır ve bu aşamalar bir bütün olarak sistemin daha karmaşık bir aşamaya gelmesini imlemektedir (Modelski, 1996: 331-333). Dünya politikasında uzun döngüler iki düzeyde (mode) açısından ele alınabilir: *Sistemik düzey* (systemic mode) ve *ulus-devlet düzeyi* (nation-state mode).

3.3.1. Sistemik Düzey

Sistemik düzey, modern dünya sistemi içerisinde yeni politik formların ortaya çıkışını belirtmektedir. Bu dönemler yaklaşık 100 yıllık aralıklarla meydana gelen ve ortalama 25-30 yıl süren küresel nitelikteki savaşların gerçekleştiği bir dönemi işaret etmektedir. Bu küresel savaşlar gelecekte ortaya çıkacak olan yeni dünya gücünün belirlenmesinde en önemli aşamadır zira savaştan galip çıkan devlet ya da devletler koalisyonundaki devletlerden biri, bir sonraki küresel

lider konumuna gelmektedir. Uzun döngü teorisi içerisinde küresel liderliğin bir devletten başka bir devlete geçişi doğrudan genel savaş evreleriyle (ya da sistemik geçişle) ilgilidir. Bu bakımdan küresel politikada savaşlar, hangi ulus-devletin sistem içerisindeki lider olacağını belirlediği bir seleksiyon mekanizmasıdır (Modelski, 1996: 336). Modern dönemde bu savaşlar karar aşamasının en önemli unsurlarıdır ve sistemik etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu dönemde küresel savaşlar, her biri dört aşamadan oluşan tüm uzun döngülerde görülmüştür. Küresel savaşlar, uzun döngünün en sert politik döngüsüdür; sistemik kararı etkileyen bir güç testidir; uzun döngünün bir evresi olarak son jenerasyona yakın bir zamanda gerçekleşmiştir; küresel sistemik bir süreçtir; tüm devletleri olmasa bile çoğu devleti içerisinde barındırır. Küresel savaşların yapısal sebepleri sistemik bir bozulmayla ilgilidir; onun sonuçları dönemseldir ve yeni bir liderlik kararını içermektedir (Modelski, 1987b: 43).

299

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

Tablo 2. Uzun Döngüler ve Küresel Savaşlar

Uzun Döngü*	Küresel Savaş	Dâhil olan küresel güçler**
5	1494-1516 İtalyan ve Hint Okyanusu Savaşları	<i>Portekiz</i> +İspanya+(İngiltere) vs. Fransa
6	1580-1609 İspanya- Hollanda Savaşı	<i>Hollanda</i> +İngiltere+Fransa vs. İspanya
7	1688-1713 14. Louis Savaşları	<i>Britanya</i> +Hollanda vs. Fransa (İspanya, Rusya)
8	1792-1815 Napolyon Savaşları	<i>Britanya</i> +Rusya vs. Fransa (Hollanda, İspanya)
9	1914-1945 I. ve II. Dünya Savaşları	<i>ABD</i> +Britanya+Fransa+Rusya vs. Almanya (Japonya)

Kaynak: George Modelski, William R. Thompson, *Seapower in Global Politics, 1494-1993*. *Uzun döngülerin numaralandırması Tablo 1'den uyarlanmıştır. **Dünya güçleri italik olarak yazılmıştır. Parantez içine alanlar tam olarak savaşlara dahil olmamıştır.

Modern dünya birbirini tekrarlayan düzenlilikler gösteren savaşlarla doludur. Her şeyden önce bir savaş evresi, bir jenerasyon süresi kadar, yani 25-30 yıl kadar sürmüştür. Bu bakımdan bu süre, döngünün bir evresini oluşturacak fasıladan oluşmaktadır ve belli bir jenerasyon tarafından tecrübe edilir. İkinci olarak her bir savaş, küresel ölçekte katılıma sahiptir. Özellikle 1494'ten sonra küresel politik sistemin ölçeği genişledikçe savaşların etki alanı da genişlemiştir. Üçüncü olarak küresel savaşlar, dünya politik sisteminde ortaya çıkan yapısal krizlerin bir sonucu olarak görülebilir. Bu savaşlar öncesinde sistemdeki büyük güçler arasında ciddi sorunlar vardır ve dünya gücünün liderliğine yönelik bir meşruiyet sorunu bulunmaktadır. Bu bakımdan küresel ölçekte sistemik etkileri olan bir savaş ortaya çıkmaktadır. Son olarak her bir küresel savaş, yeni bir küresel sistemik yapı oluşturmaya yönelik sistemik bir karardır. Başka bir deyişle, küresel savaş sonrasında yeni bir dünya politik yapısı ortaya çıkmaktadır (Modelska, 1987b: 44-46). Sistemik düzeyde lider konuma gelen bir ulus-devlet, birbirinin izleyen dört aşama sonrasında konumunu kaybetmektedir:

1. *Küresel Savaş*: Küresel düzenin istikrarsızlaştığı ve kaynak dağılımının bozulduğu bir dönemdir. Bu durum büyük bir savaşa sebep olur ve dünya gücü konumu kaybeder. Böylece sistemik düzeyde bir uzun döngü sona ererken başka bir uzun döngü onun yerini alır.
2. *Dünya Gücü*: Bu aşama küresel savaş ertesi dönemdir ve savaştan galip çıkan devlet kendi düzenini empoze eder. Dünya gücü bu aşamada sistem içerisinde en güçlü ve etkin devlet konumuna yükselir ve bu durumu diğer devletler tarafından sorgulanmaz. Bu bakımdan bu aşamada sistem içerisinde bir meşruiyet krizi yoktur. Kısacası bu aşama, dünya gücünün konumunun tartışılmaz ve kesin olduğu dönemdir. Zira bu dönemde dünya sistemi içerisindeki *güç yoğunlaşması* (concentration) dünya gücünün lehinedir.
3. *Gayri-meşrulaşma (Delegitimation)*: Bu aşamada dünya gücünün liderliği sorgulanmaya başlamaktadır. Bunun en önemli sebebi de dünya gücünün, küresel politik sistemdeki sorunlara uygun çözümler üretmemesidir. Başka bir deyişle, dünya gücünün inovasyon kapasitesi zayıflamaktadır.

4. *Gücün Seyrelmesi (Deconcentration)*: Bu aşamada dünya gücünün sistemdeki etkinliği azalır ve rakip koalisyonlar ortaya çıkar. Dünya gücünün empoze ettiği sistemde çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Ancak bu dönemde dünya gücünün tanzim ettiği sistem hala işler durumdadır (Thompson, 1983b: 42).

Tablo 3. Modern Dünya Sisteminde Küresel Politikanın Uzun Döngüleri (Sistemik Düzey)

KÜRESEL SAVAŞ	DÜNYA GÜCÜ	GAYRI-MEŞRULAŞMA	SEYRELME MEYDAN OKUYAN
PORTEKİZ DÖNGÜSÜ			
1494-1516 İTALYAN VE HİNT OKYANUSU SAVAŞLARI	1516-1539 Portekiz	1540-1560	1560-1580 İspanya
HOLLANDA DÖNGÜSÜ			
1580-1609 İSPANYA- HOLLANDA SAVAŞI	1609-1639 Hollanda	1640-1660	1660-1688 Fransa
BİRİNCİ BRİTANYA DÖNGÜSÜ			
1688-1713 14. LOUIS SAVAŞLARI	1714-1739 Britanya I	1740-1763	1764-1792 Fransa
İKİNCİ BRİTANYA DÖNGÜSÜ			
1792-1815 FRANSIZ DEVRİMİ VE NAPOLYON SAVAŞLARI	1815-1849 Britanya II	1850-1873	1874-1914 Almanya
AMERİKAN DÖNGÜSÜ			
1914-1945 I. VE II. DÜNYA SAVAŞLARI	1945-1973 ABD	1973-2000	

301

IJSI 10/2
Aralık
December
2017

Tablo 3'te görüldüğü üzere modern dünya sisteminin ortaya çıkışından itibaren dört devlet küresel politik sistemin liderliğini üstlenmiştir. Bu devletler küresel politik sistemin gerekliliklerine en uygun tepkileri vermişler ve sistemde hâkim konuma gelmişlerdir. Portekiz'in görece olarak istikrarlı bir ulusal politik ortam sağlaması, güçlü bir donanmaya sahip olması ve bir deniz ticaret ağı kurması, küresel politik sistemin gerekliliklerine uymasını beraberinde getirmiş ve küresel liderlik konumuna yükselmiştir. Devam eden dönemde Portekiz'in kapsamı genişleyen küresel politik sisteme uygun yanıtlar üretememesi, sistemdeki etkinliğinin azalmasına sebep olmuş ve Portekiz liderliği, İspanya'nın meydan okumasıyla karşılaşmıştır (Modelski, 1987b: 69-74). 1580-1609 İspanya-Hollanda savaşları sonrasında Hollanda küresel politik sistemde liderliği ele geçirmiştir. Hollanda'nın liderliğinin temelinde, ulusalcılık fikrini erken dönemde sistemde başarıyla uygulaması, kapitalizmin verimli bir şekilde uygulandığı dünya çapında bir ticaret ağı kurması ve deniz gücünü geliştirmesi bulunmaktadır. (Modelski, 1987b: 74-80). Ancak Hollanda, Kıta Avrupası'nda olması sebebiyle 14. Louis Fransa'sının baskısı altında kalmış ve 1688-1713 yılları arasında gerçekleşen 14. Louis Savaşları ertesinde liderlik Britanya'ya geçmiştir. Britanya küresel politik sistemde iki uzun döngü süresince lider konumda olmuştur: 1714-1815 ve 1816-1945. Birinci döngüsünde Britanya, denizlerde hâkimiyet kurmuş, Avrupa'da güç dengesini başarıyla uygulamış ve oldukça verimli bir merkantilist ve kolonyal politika izlemiştir. 1740-1748 Avusturya Veraset Savaşlarıyla Kıta'da tek bir gücün egemen olması engellenmiş ve 1756-1763 Yedi Yıl Savaşları sonrasında imzalanan 1763 Paris Andlaşmasıyla okyanus ötesi ticaret ve sömürge elde etme konusunda avantaj sağlamıştır (Modelski, 1987b: 80-83). İkinci döngüde ise Britanya'nın denizlerdeki üstünlüğü sorgulanmış ve küresel politik sistem içerisinde izole olmuştur. Amerika'nın Bağımsızlık Savaşı sırasında İspanya, Fransa ve Hollanda'nın baskısı altında kalan Britanya'nın üst üste iki uzun döngü boyunca küresel liderlik konumunu sürdürmesinin en temel sebebi Endüstri Devrimi'ni başlatması ve başarıyla sürdürmesidir. Öyle ki bu durum Britanya'nın inovasyon kapasitesini geliştirmiş ve bu bakımdan 19. yüzyıl Britanya'nın küresel sistemde etkin olduğu dönem olmuştur (Modelski, 1987b: 84-87). 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Britanya liderliğindeki küresel politik sistem, Almanya, ABD ve Japonya'nın sistem içerisindeki maddi kapasitelerini arttırmaları neticesinde tehdit edilmeye başlanmış ve I. ile II. Dünya Savaşları sonrası dönemde küresel liderlik ABD'ye

geçmiştir (Modelski, 1987b: 87-93). Modelski, Soğuk Savaş öncesi dönemde ABD'nin uzun döngüsünün 2000-2030 yılları arasında SSCB'nin meydan okumasıyla karşı karşıya kalacağını ve ABD döngüsünün sona ereceğini belirtmekteydi. SSCB'nin dağılması sonrasında ABD'nin uzun döngüsünün 2026 yılına kadar aksak bir şekilde devam edeceğini ve 2050 yılında bir meydan okumayla karşı karşıya kalacağını ileri sürmüştür. Ancak bu meydan okumanın hangi devlet tarafından gerçekleştirileceği belirsizdir (Modelski, 2008: 24).

3.3.2. Ulus-Devlet Düzeyi

Modelski'nin dünya sistemi yaklaşımında bir ulus-devlet, küresel politik sistem içerisinde liderlik pozisyonunu doldurmakta ve sistemin işleyişinde temel aktör konumuna gelmektedir. Bu bakımdan toplumsal bir sistem olan modern dünya sistemi içerisinde ulus-devlet kendisine verilen bir rolü yerine getirmektedir. Bir ulus-devletin dünya gücü konuma gelebilmesi için bazı koşulları sağlaması gerekmektedir. Geçmişteki dünya gücü örneklerine bakıldığında zaman bir dünya gücünün özellikleri şunlardır: Coğrafi durumları genellikle ada ya da yarımadadır; ulusal politikası istikrarlı ve dışarıya karşı açıktır; ekonomide diğer devletlerin önündedir; küresel ölçekte (özellikle deniz gücüyle) politik-stratejik etki ortaya çıkarabilecek kapasiteye sahiptir (Kuman, 1987: 61). Bu nitelikler tarihsel olarak dünya gücü pozisyonunu doldurmuş olan tüm devletlerde görülmüştür. Tüm bu nitelikler dünya gücünün, küresel politik sistemin sorunlarına çözüm getirebilmesi için gerekli olan unsurlardır.

Bir dünya gücünün ortaya çıkışı ya da bir ulus-devletin bu rolü üstlenmesi basit bir güç yoğunlaşması değildir. Dünya politikası döngüsel devinimlerle ilerleyen evrimci bir öğrenme sürecidir. Bu süreçte büyük güçler arasında küresel sisteme en fazla uyum sağlayan ve elinde güç biriken devlet dünya gücü konumuna yükselmektedir. Bu bakımdan devlet seviyesinde bakıldığında dünya gücü de bir öğrenme süreci yaşamaktadır. Bu öğrenme süreci sistemik düzey ile birlikte devam etmektedir.

Tablo 4. Uzun Döngüler

	SİSTEMİK DÜZEY	ÖĞRENME DÜZEYİ (BİR FAİL OLARAK DÜNYA GÜCÜ)
AŞAMA	Tanımlama ya da gündem belirleme (clarification)
AŞAMA	Koalisyon Oluşturma
AŞAMA	Küresel Savaş	Makro-Karar
AŞAMA	Dünya Gücü	Uygulama ya da İcra (implementation)
AŞAMA	Gayrı-Meşrulaşma	
AŞAMA	Gücün Seyrelmesi	

304

IJSI 10/2
Aralık
December
2017**Kaynak:** George Modelski, *Long Cycles in World Politics*.

Yukarıdaki Tablo'da görüldüğü üzere bir ulus-devletin sistem içerisinde başat konuma gelmesi süreci küresel savaş öncesinde başlamaktadır. Bu dönemde liderlik konumuna gelecek olan ulus-devlet sistemin gerekliliklerine adapte olmakta ve makro-karar aşamasından sonra icra aşamasında liderlik konumuna yükselmektedir. Bu hususta Tablo 1'deki Portekiz döngüsüne bakıldığında Portekiz, 1516/18-1580 yılları arasında güçlü bir donanma ve deniz ticaret ağı kurmuş ve iç politikasında görece bir istikrar sağlamıştır. 1494-1516 İtalyan ve Hint Okyanusu Savaşları sonrasında sistemde dünya gücü konuma gelen Portekiz, bu konumu 1580'de son bulmuş ve süreç Hollanda-İspanya küresel savaş evresiyle devam etmiştir. Portekiz, 1516/18 yılında dünya gücü konumuna yükselmiştir ve 1516/18-1540 arası dönem bu rolün uygulanması aşamasını oluşturmaktadır. Ancak Portekiz'in mevcut dünya politikasına uyum gösterme süreci bu zamanın gerisine gitmektedir. 1420 yılından itibaren dünya politikasının gündemini yeni yerlerin keşfi oluşturmaktadır. Bu dönemde küresel politik sistem içerisinde lider konumunda bulunan şehir devleti Venedik, küresel politikanın gerekliliklerine uygun yanıtlar üretmemiş ve etki alanı Akdeniz coğrafyasıyla sınırlı kalmıştır. Bu dönemde Portekiz dünya ticari bağlarını okyanuslara kaydırmaya başlamış ve okyanusları geçebilecek deniz gücü (özellikle ateş gücüne sahip büyük gemiler) geliştirmiştir. Bu bakımdan bu 15. yüzyılın başı itibariyle Portekiz, küresel sistemin gerekliliklerine uyum sağlamış ve devam eden süreç dünya liderliği konuma yükselmiştir.

Bu uyum süreci yalnızca harici çevreyle ilgili değildir. Bunun yanı sıra, dünya gücü konumuna gelecek olan devlet, ulusal politikada gerekli dönüşümü gerçekleştirmek durumundadır. Dünya gücü olmanın gereklilikleri arasında istikrarlı ve dışa açık bir toplum olma gerekliliği bulunmaktadır. Bu bakımdan ulusal ortamda sosyal ve politik uyumun sağlanması gerekmektedir. Bu durum harici çevreye uygun tepkiler verilmesi ve inovatif girişimler yapılabilmesi için gereklidir.

Tablo 5. Uzun Döngünün Dâhili ve Harici Aşamaları (Dünya gücü öğrenme süreci)

DÖNGÜ AŞAMALARI			
	Dâhili Tanımlama Koalisyon Oluşturma	Makro-Karar	Harici İcra
Portekiz 1430-1540	Ulusal Bütünleşme, Keşifler	Hint Okyanusuna deniz seferleri	Üsler ve Ticaret
Hollanda 1540-1640	Dâhili kargaşa İspanya'ya karşı çıkış	İspanya'ya karşı küresel savaş	Doğu Hindistan Şirketi Batı Hindistan
Britanya I 1640-1740	Püriten Devrim Restorasyon	14. Louis'e karşı savaş	İngiltere Bankası Doğu Hindistan Şirketi
Britanya II 1740-1850	Yedi Yıl Savaşları Sanayi Devrimi	Napolyon Savaşları	Serbest Ticaret Demir Yolları
ABD 1850-1970	İç Savaş (Sistemin)Yeniden İnşası	I. ve II. Dünya Savaşları	Özgür Dünya

Kaynak: George Modelski, *Long Cycles in World Politics*.

Yukarıdaki Tablo'da görüldüğü gibi öğrenme süreci hem içe hem de dışa yönelik bir süreçtir ve bu iki sürecin birbirini destekleyecek şekilde ilerlemesi gerekmektedir. Bu bakımdan, her ne kadar Modelski'nin yaklaşımı makro-sistemik düzeyde dünya politikasındaki döngüsel süreçleri ele alsada birim düzeyde analizlerde de bulunmaktadır. Modelski, küresel liderlik pozisyonuna gelmek isteyen devletin harici çevredeki gereklilikleri yerine getirmesi gerektiğini ileri sürerken aynı zamanda bu sürecin devletin dâhili dönüşümüyle bir arada gitmesi gerektiğini de ileri sürer. O'na göre

küresel politik sistemde lider olmak isteyen devlet, bu konuma gelme iradesine sahip olmalıdır (Modelski, Modelski, 1988).

3.3.3. Küresel Lider ve Deniz Gücü

Modelski'nin uzun döngü teorisinin en önemli unsuru deniz gücüdür. Nasıl ki Wallerstein modern-dünya sisteminde bir devletin üretim, ticaret, sermaye ve yatırım konusundaki üstünlüğü, onun modern dünya-sistemindeki yerini belirliyorsa, Modelski'nin modern dünya sisteminde deniz gücü birincil değişkendir ve diğer süreçler deniz gücüne bağlı olarak belirlenmektedir. Deniz gücü yalnızca liderlik içinde değil, liderliği belirleyen diğer girdi unsurları olan ekonomik, sosyal ve kültürel gelişim için de önemlidir zira donanmalar, devletlerin küresel ölçekte eylemde bulunabilmesinin birincil enstrümanlarıdır. Çağdaş kullanımda deniz gücü, donanma gücüne sahip olmayı ve okyanuslar üzerinde kontrol tesis etmeyi sağlamaktadır (Modelski, Thompson, 1988: 3)

Modelski'ye göre deniz gücü, dünya politikasında lider konumdaki devlete iki açıdan fayda sağlamaktadır. Bunlardan ilki savaş alanlarında sağladığı faydadır. Küresel ölçekte etki ortaya çıkaran savaşlarda donanmalar avantaj sağlamak için önemli bir araçtır. Donanma açısından üstün olmayan devletler, bölgesel ya da kıtasal başarılar sağlasa da savaşlarda nihai başarıya ulaşamazlar. Bu durum kara gücünün önemsiz ya da etkisiz olduğu sonucunu ortaya çıkarmaz ancak kara güçlerinin donanma tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Bu durum özellikle I. ve II. Dünya Savaşlarında net bir şekilde görülmüştür. Modelski, Mahan'ı referans alarak, I. ve II. Dünya Savaşları sırasında Müttefiklerin temelde bir kara gücü olan Almanya'ya karşı üstünlüklerini denizleri kontrol etmesine bağlamaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı'nda Müttefik güçlerin denizlerdeki üstünlüğü, Almanya ve Japonya arasında bağ kurulmasını engellemiştir (Modelski, Thompson, 1988: 11-12).

Küresel nitelikteki savaşların yanı sıra deniz gücü, küresel politik sistemdeki mevcut durumu korumak için gereklidir. Deniz gücü her şeyden önce politik düzeni istikrarlı tutar ve diğer devletlerin sürpriz bir saldırısını ya da ilk vuruşu önlemeye yarar ve diğer güçlü aktörlerin kıtalararası askeri faaliyette bulunması engeller. İkinci olarak donanmalar, anavatanın korunması açısından önemlidir. Üçüncü olarak deniz gücü, ticaret yollarının korunması ve alternatif

güçlerin buraları kontrol etmesinde engelleyici bir rol oynar (Modelski, Thompson, 1988: 12-13).

Deniz gücünün yukarıda sağladığı yararlarının yanı sıra, küresel sistem içerisindeki devletlere inovatif açıdan destek sağlamaktadır. Deniz gücünün gelişmeye başladığı 15. yüzyıla birlikte küresel politik sistemin erişebilirlik ölçeği artmıştır. Başka bir deyişle, sistemin etki alanı genişlemiştir. Diğer yandan, donanma gücündeki gelişmeler, dünyada teknolojik ve programsal gelişmelerin de önünü açmıştır. Bu süreç Portekiz tarafından başlatılmış ve günümüzde artarak devam etmiştir (Modelski, Thompson, 1988: 23-24).

Tablo 6. Dünya Güçleri ve Donanma Yenilikleri

DÜNYA GÜCÜ	ASKERİ DONANIM	PROGRAM	DİĞER UNSURLAR
PORTEKİZ	Karavela Gemisi, 1430 civarları Büyük Kalyon (Nau) 1500 civarları Kalyon, 1515 civarı Deniz topçu ateşi	Okyanus gücü, 1415 Okyanuslar arası seferler Okyanuslarda üstler arası network	
HOLLANDA	Bakır Zırh	Mercator projeksiyonu, 1554	Hava ölçümü, Ateş gücü gelişmiş (Racebuilt) Kalyon, (İngiltere)
BRİTANYA I	Gelişmiş Kalyon (Sovereign of the Seas), 1637	Savaşma teknikleri, 1653	
BRİTANYA II	Kronometre, 1765-73	Kolonyal donanma politikası	Güçlü patlayıcılar
ABD	Savaşlarda zırhlı savaş gemileri (1862) Hava gücüyle desteklenen donanma (1908)	Deniz Savaşı Okulu, 1884 Deniz Gücü, 1890	Zırhlı gemiler (Britanya), Dreadnought Zırhlısı (Britanya) 1906 Uçak gemileri (Britanya) 1916

Kaynak: George Modelski, William R. Thompson, *Seapower in Global Politics*.

Görüldüğü üzere Modelski'nin uzun döngü teorisinde deniz gücü belirleyici bir öneme sahiptir. Bir devletin küresel liderlik pozisyonuna ulaşması için mutlak suretle donanma açısından üstünlük kurması gerekmektedir. Bu çerçevede Modelski, donanma gücü açısından, küresel güçler ile dünya gücü arasında ayrıma gider. Küresel güçlerin donanma harcamaları diğer küresel güçlerin toplam donanma harcamalarının en az %5'ne ya da savaş gemileri sayısı tüm küresel güçlerin toplam savaş gemilerinin en az %10'nuna eşit olmalıdır. Aynı zamanda bu güçlerin donanmaları, okyanuslarda faaliyette bulunabilecek kapasitede olmalıdır. Dünya gücü ise dünya toplam donanma harcamalarının en az %50'sini yapmalı ya da diğer küresel güçlerin toplam savaş gemilerinin en az %50'sine sahip olmalıdır. Bir dünya gücü, bu eşiğe ulaştıktan sonra düşüş gösterse dahi konumunu sürdürebilir. Dünya gücünün konumunu kaybetmesi için bir meydan okumayla karşı karşıya kalması gerekmektedir (Modelski, Thompson, 1988: 44-45).

Deniz gücünün önemi ilerleyen dönemlerde de devam edecektir. Modelski'ye göre 20. yüzyılın ortalarından itibaren hava ve uzay konusunda önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bu bakımdan deniz gücünün hava ve uzay gücüyle bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak deniz gücü hala birincil konumunu korumaktadır ve inovasyon için gereklidir. Özellikle uçak gemileri ve gelişen nükleer silahlarla birlikte deniz-altından atılan balistik füzeler politik/stratejik düzeyde belirleyici olacak olan unsurlardır (Modelski, Thompson, 1988: 140-146).

SONUÇ

Çalışmada Modelski'nin dünya politikasında uzun döngüler teorisinin karakteristik unsurları ele alınmıştır. Uzun döngüler teorisinde küresel politik sistemde liderliğin bir ulus-devletten başka bir ulus-devlete geçişini modellemeye yönelik bir girişim olmakla birlikte, tarihsel olması ve dünya politikasının bütününe sosyal dönüşümüne odaklanması sebebiyle geleneksel uluslararası sistem yaklaşımlarından farklılaşmaktadır. Modelski'ye göre spesifik olarak küresel politik sistem, daha kapsayıcı olarak ise dünya sistemi küreselleşme ya da bütünleşme yönünde evrilmektedir. Modern dünya sistemi, dünya sistemi zamanı içerisinde belli bir dönemi temsil etmektedir. Bu bakımdan modern dünya sistemi zamansaldır. Bunun yanı sıra modern dünya sistemi mekân olarak okyanus ötesi

bir yapı göstermekte ve modern öncesi zamanlardaki kıtalar-arası yapıdan farklılık arz etmektedir. Modern dünya sistemi içerisinde küresel liderlik ortalama 100 yıllık dönemlerde halinde bir ulus-devletten başka bir ulus-devlete geçmektedir. Bu süreçte küresel politik sistemin gereklerine en fazla uyum sağlayan ulus-devlet, sistem içerisinde hâkim konuma gelmekte ve süreçleri yönlendirmektedir. Küresel liderliğin bir devletten başka bir devlete geçişinde küresel nitelikteki savaşlar belirleyicidir. Bu bakımdan küresel savaşlar bir seleksiyon sürecidir zira hangi ulus-devletin lider olacağı bu savaşlarla belirlenmektedir.

Modelski'nin uzun döngüler teorisi yalnızca küresel liderliğin bir devletten başka bir devlete geçişini modellemeye yönelik bir girişim değildir. Sistem içerisindeki temel aktörler olan devletler etkinliklerini arttırmaya çalışmakla birlikte aynı zamanda düzen üreten birimlerdir. Her bir liderlik olgusu sistemin küresel meselelere yönelik çözüm kapasitesini arttırmakta ve sistem daha karmaşık hale gelmektedir. Bunun yanı sıra küresel politik sistemin evrim süreci savaşız bir geçiş sürecini de başlatabilir. Başka bir deyişle küresel politik sistemin daha bütünsel hale gelmesiyle birlikte sistemik geçişler savaş yerine demokratik yollar vasıtasıyla gerçekleşebilir. Bu husus uzun döngüler teorisinin en güçlü unsurlarından biridir.

Uzun döngüler teorisini geleneksel uluslararası sistem yaklaşımlarından ayıran en önemli unsur, sistemin tarihsel ve sosyolojik olarak değerlendirilmesi yoluyla küresel çapta sistemik değişimi ortaya koyabilmesidir. Bu değişim vurgusu hem sistemin hem de sistem dâhilindeki aktörlerin statik değil dinamik olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Sistem evrim yönünde değiştiğçe aktörler de kaçınılmaz olarak değişecek ve sisteme adapte olacaktır. Aslında bu adaptasyon süreci bir zorunluluktur. Zira Modelski'nin dünya sistemi yaklaşımında çevre, birimlerin adaptasyonunu gerekli kılmaktadır. İmparatorluk ve şehir devletleri yerine modern ulus-devletin hâkim politik örgütsel yapı olarak küresel süreçleri yönlendirmesi bu geçişi göstermesi açısından önemlidir. Bütünleşme yönünde evrilen dünya sistemi içerisinde hâkim politik birimler dönüşüme uğrayacaktır ve hangi politik birimin sistem içerisinde belirleyici olduğu anlayabilmek için küresel politik sistemin niteliklerini ortaya koymak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Arı, Tayyar (2013). *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. Bursa: MKM Yayıncılık.

Bertalanffy, Ludwig V. (1972). The History and Status of General Systems Theory". *The Academy of Management Journal*, 15(4), 407-426.

Bertalanffy, Ludwig V. (1968). *General System Theory: Foundations Development, Applications*. New York: George Braziller Press.

Bertalanffy, Ludwig V. (1950). "An Outline of General System Theory". *British Journal for the Philosophy of Science*, 1(1), 134-165.

Boulding, Kenneth E. (1956). "General Systems Theory-The Skeleton of Science". *Management Science*, 2(3), 197-208.

Chase-Dunn, Christopher; Grimes, Peter (1995). "World-Systems Analysis". *Annual Review of Sociology*, 2, 387-417.

Doran, Charles F. (1983). "Power Cycle Theory and the Contemporary State System". *Contending Approaches to World System Analysis*, William R. Thompson (Ed.), California: Sage Publication, 165-183.

Dougherty, James E. (1976). "The Study of Global System", *World Politics: An Introduction*, James N. Rosenau; Kenneth W. Thompson; Gavin Boyd (Eds.), Michigan: Free Press, 597-624.

Erkilet, Alev (2015). *Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları: Sorokin-Parsons-Dahrendorf-Merton*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

Frank, Andre G.; Gills, Barry K. (1993). "The 5,000-Year World System: An Interdisciplinary Introduction". *The World System: Five Hundred Years or Five Thousand?*, Andre Gunder Frank; Barry K. Gills (Eds.), London: Routledge Press, 3-58.

Goldstein, Joshua S. (1988). *Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age*. New Haven: Yale University Press.

Hall, A. D.; Fagen, R. E. (1956). "Definition of System". *General Systems Yearbook 1*, 18-28.

Hall, Thomas D. (1999). "World-Systems and Evolution: An Appraisal New Directions in World-Systems Research". *World-Systems Theory in Practice: Leadership, Production, and Exchange*, P. Nick Kardulias (Ed.), Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 1-25.

Hammond, Debora (2013). "Systems Theory". *The Encyclopedia of Philosophy and Social Sciences*, Byron Kaldis (Ed.), California: Sage Publications, 979-984.

Hopkins, Terence K. (1982). "World-Systems Analysis Methodological Issues". *World-Systems Analysis: Theory and Methodology*, Terence K. Hopkins;

Immanuel Wallerstein; Robert Bach; Christopher Chase-Dunn; Ramkrishna Mukherjee (Eds.), California: SAGE Publications, 145-158.

Hopkins, Terence K.; Wallerstein, Immanuel; Bach, Robert I.; Chase-Dunn, Christopher; Mukherjee, Ramkrishna (1982). "Patterns of Development of the Modern World-System". *World-Systems Analysis: Theory and Methodology*, Terence K. Hopkins; Immanuel Wallerstein; Robert Bach; Christopher Chase-Dunn; Ramkrishna Mukherjee (Eds.), California: SAGE Publications, 41-83.

Köni, Hasan (2001). *Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasetteki Yeri*. Ankara: ASAM Yayınları.

Kuman, Shumpei (1987). "The Theory of Long Cycles Examined". *Exploring Long Cycles*, George Modelski (Ed.), Colorado: Lynne Reiner Publishers, 56-84.

Modelski, George (2008). "Globalization as Evolutionary Process". *Globalization as Evolutionary Process Modeling Global Change*, New York: Routledge Press, 11-29.

Modelski, George (2005). "Long-Term Trends in World Politics". *Journal of World-Systems Research*, 11(2), 195-206.

Modelski, George (2000). "World System Revolution". *World System History: The Social Science of Long-Term Change*, Robert A. Denemark; Jonathan Friedman; Barry K.Gills; George Modelski (Eds.), London: Routledge Press, 24-53.

Modelski, George (1999). "From Leadership to Organization: The Evolution of Global Politics". *The Future of Global Conflict*, Volker Bornschier; Christopher Chase-Dunn (Eds.), London: SAGE Publications, 11-39.

Modelski, George (1996). "Evolutionary Paradigm for Global Politics". *International Studies Quarterly, Special Issue: Evolutionary Paradigms in the Social Sciences*, 40(3), 321-342.

Modelski, George (1987a). "The Study of Long Cycles". *Exploring Long Cycles*, George Modelski (Ed.), Colorado: Lynne Reiner Publishers, 1-15.

Modelski, George (1987b). *Long Cycles in World Politics*. London: Macmillan Press.

Modelski, George (1987c). "A System of the Long Cycle". *Exploring Long Cycles*, George Modelski (Ed.), Colorado: Lynne Reiner Publishers, 112-128.

Modelski, George (1983). "Long Cycles of World Leadership". *Contending Approaches to World System Analysis*, William R. Thompson (Ed.), California: SAGE Publications, 115-139.

Modelski, George (1972). *Principles of World Politics*. New York: Free Press.

Modelski, George; Modelski, Sylvia (1988). *Documenting Global Leadership*. London: Macmillan Press.

Modelski, George; Morgan, Patrick M. (1985). "Understanding Global War". *The Journal of Conflict Resolution*, 29(3), 391-417.

Modelski, George; Thompson, William R. (1999). "The Long and the Short of Global Politics in the Twenty-First Century: An Evolutionary Approach". *International Studies Review*, 1(2), Prospects for International Relations: Conjectures about the Next Millennium, 109-140.

Modelski, George; Thompson, William R. (1988). *Seapower in Global Politics, 1494-1993*. London: Macmillan Press.

Pidwirny, Michael J. (2002). *Fundamentals of Physical Geography*. 2nd edition, <http://www.physicalgeography.net/fundamentals/contents.html>.

312

Ritzer, George (2014). *Klasik Sosyoloji Kuramları*. 6. Baskıdan Çev. Himmet Hülür, Ankara: De Ki Basım Yayım.

Skyttner, Lars (2005). *General Systems Theory: Problems, Perspectives, Practice*. Singapore: World Scientific Publishing.

Thompson, William R. (1983a). "World System Analysis With and Without the Hyphen". *Contending Approaches to World System Analysis*, William R. Thompson (Ed.), California: SAGE Publication, 7-24.

Thompson, William R. (1983b). "The World-Economy, the Long Cycle, and the Question of World-System Time". *Foreign Policy and the Modern World-System*, Pat Gowen; Charles W. Keyley (Eds.), Beverly Hills: Sage Publications, 35-62.

Wallerstein, Immanuel (2011). *The Modern World System I Capitalist Agriculture And the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. California: University of California Press.

Yenilmez, Yener K. (2015). "George Modelski", *Savaş Kuramları*, Erhan Büyükkakıncı (Ed.), Ankara: Adres Yayınları, 714-743.

Zahle, Julie (2013) "Holism in The Social Sciences". *The Encyclopedia of Philosophy and Social Sciences*, Byron Kaldis (Ed.), California: SAGE Publications, 425-430.

SUMMARY

Systemic approaches or theories which are aimed to comprehend wholeness of processes are used both in natural and social sciences. Such approaches or theories in international relations discipline were emerged after the Second World War. In this framework, there has been developed various approaches or theories in the discipline using different variables. World system approaches aims to explain political, social, economic etc. processes on macro-scale, and to evaluate such processes in a holistic sense, utilizing on other fields such as sociology, history, economy and philosophy. In this sense, the main objective of these approaches is to develop macro-scale propositions in order to explicate *world history* or *social change* on systemic level. World system approaches became popular with the *Modern World-System Theory* of Immanuel Wallerstein. However, research scope of world system approaches is quite diversified, ranging from international relations to women participation in production processes. So, it could be said that rather than assuming a single theory dominates the field, in Kuhn's sense, there is a paradigm in world system studies. Despite this diversification, there are some common denominators in world system approaches. First, world system is a social system, and superordinate to political, economic or cultural systems. Second, developments in system can be explained on macro-level, referring to critical processes. Third, world system approaches are cross or trans-discipliner. Finally, these approaches explain processes in a holistic sense.

One of the world system approaches is *the Long Cycles in World Politics* of George Modelski. The long cycle theory addresses the leadership and transformations in world politics. Modelski claims that modern world system was emerged at the end of 14th Century, corresponding with the rise of nation-states in world politics. Modern world system, in the sense of Talcott Parson's model, is a social system comprising of different interaction levels (vertical differentiations) and processes (horizontal differentiations). Interaction levels consist of global, regional, national and local, all of which are connected to each other. Processes are the functional dimensions of world system including political, economic, societal and cultural. In this framework, global political system is the most significant element in world system since it directs the relevant processes in world system.

Modelski demonstrates that global political system is an evolutionary process destined to globalization, meaning the integration of systemic processes. The globalization of world politics started approximately in 1000s in Eurasian continental area. However, by 15th century, the European continent was significant in this globalization since nation-state accelerated the processes. European continent was a phase in global political system in which global nucleus of world politics was shaped. The most important reason of this situation is that nation-states have produced more appropriate outputs for the

globalization of world politics. In this processes, sea power is quite determining since technologically superior naval forces expanded the scope of modern world system.

Modeslki evaluates global political system in cyclical manner, and each cycle is directed by a nation-state named *world power*. The long cycle theory claims that each long cycle lasts for approximately 100 years, consisting of four phases in systemic mode: Agenda-setting, coalition-building, macro-decision and execution. In this period, a nation-state undertakes world leadership position in world politics, and produce order for world politics. So, global leadership is a position to provide so-called public goods for world society. However, global leadership of a nation state is questioned in the system by the time of progress, and a challenger emerges in order to change the current global political system. Subsequently, a global war occurs between world power and challenger, possible including other major powers in world politics. So, the long cycle finishes, and a new nation-state turns out to be a global power.

However, the long cycles are not merely a transition period from a nation-state to another. They are the cyclical rhythms of global political system ensuring evaluation of world politics specifically, and of world system generally since each long cycle renders global political system more complex. To put it into another way, each long cycles improve problem solving capacity of world politics. In this schema, world powers are vectors of this process as each takeover is a reaction to world political situation. A nation state which is more responsive and appropriate to global problems gains leadership position in world politics until another takeover.